

Yeni Düzende Aile

Bülten 7

Aile Çalışmaları Birimi

Nisan-Mayıs

Bu sayıda:

'Çocuk' Kavramı ve Sharenting (Paylaşan Ebeveyn)	2-3
Aynı Cinsiyete Sahip Ebeveynler	4-5
Çalışan Anne-Babalar	6-7
Dijital Ebeveyn	8-9
Bebek ve Çocuklarda Dil Öğrenimi ve Gelişimlerine Nasıl Katkıda Bulunabiliriz?	10-11

‘Çocuk’ Kavramı ve Sharenting (Paylaşan Ebeveyn)

Neredeyse her gün hayatın sağlık, eğitim, dijitalleşme, eğlence sektörü, ekonomi vb. gibi alanlarında değişimlere ve belki de bizleri bir adım öteye taşıyabilecek gelişmelere şahit oluyoruz. Görece daha karşıt bir yönden bakarsak belki de bu evrilmelerden önceki hayatlarımızı özlemle anıyoruz. İlerlesek de geriye düşsek de bu değişimlerin getirdiği yeni düzende ve sistemde nerede konumlanıyoruz? Bizde neleri değiştiriyor/geliştiriyor ve bizden neler götürüyor? Bu sorulara kendimizden bir cevap bulduktan sonra sizleri sorunun bir adım ötesine davet ediyorum: Bizlerin ve dünyanın geleceğini etkileyecek olan çocukların safında neler oluyor?

Şimdiki zamandan çok da uzaklara gitmeyecek olursak, bundan 10 yıl öncesinin çocukluk dönemiyle şimdikininki tanımları ve özellikleri aynı mıdır? Yaşadığımız dönemin koşullarına bakarsak da sadece yetişkinler için değil çocuklar açısından da hayatı dijital ortamlarda yaşama oranı arttı ve çocuklar da çevrimiçi etkinliklere belki de daha çok yönelmeye başladılar. Elbette ki bu durumların sosyolojik ve psikolojik karşılıkları da olacaktır.

Sonuçta ‘çocukluk sosyal bir inşadır’ (Güçlü, 2016). Daha açık olmak gerekirse çocuk, biyolojik açıdan sadece bir insan yavrusu olmakla kalmayıp psikoloji, sosyoloji ve tarih alanlarına da büyük etkileri olan bir etken ve aynı zamanda bir etkilenendir. Bu yazıda daha çok çocuğun etkilenen rolüne odaklanılmıştır. Çocuk kavramıyla değişen dünya ve edinilen yenilikler konusunu kesitiştirecek olursak, farklı toplumsal dönemlerde değişen bir çocukluk tanımına rastlamak mümkündür (Dursun, 2019). Bunun için de şu anki çocukların neler deneyimlediğine ve nelere maruz kaldığına bakmak gerekir.

“Sharenting” yani paylaşan ebeveyn kavramı ebeveynlerin herhangi bir sosyal medya ortamında çocuklarının fotoğraf ya da video gibi içeriklerini paylaşmaları anlamına gelmektedir (Steinberg, 2017). Aslında belki de birçok anne ya da baba bu durumun güncel ve gelecekteki risklerini gözetmeden çocuklarını dijital ortamlarda paylaşabilmektedir. Çocuğun izni olmadan yapılan bu eylemin bir ihlal olabileceği birçok araştırmacının ve kurumun dikkatini çekmiştir. Özellikle UNICEF, 2017 raporunda direkt olarak dijitalleşen dünyada çocukların rolü, deneyimleri ve hak ihlalleri üzerinde durmuştur. ‘Dijital Bir Dünyada Çocuklar’ başlıklı bu rapora göre, ‘Çocuklar özel yaşamın gizliliğinin kaybı da dahil çevrimiçi tehlikelerden orantısız biçimde etkilenmektedir. Çocukların riskleri kavrama olasılıkları daha az zarar görme olasılıkları ise daha fazladır.

Bu özel durum, var olan bir riskin çocuklar için ne zaman fiilen bir zarara dönüşeceğine de ışık tutmaktadır'. Sadece bu sonucu değerlendirdiğimizde bile çocukların görüntülerinin çalınması gibi büyük bir ihlalin oluşması da ebeveynler tarafından yapılan bir ihmal, belki de bir ihlal olabilir. Aşağıda bahsedilen konu ile alakalı çocukların dikkat ve kaygılarını özetledikleri birkaç örnek bulunmaktadır. Ayrıca, raporda bahsedilene göre zorbalılar, cinsel suç işleyenler ve çocuklara her türlü zararı verebilecek kişiler dijitalleşmenin ve yeni düzenin getirdiği bu kolaylıklarla birlikte amaçlarına ulaşma konusunda hiçbir zaman bu kadar imkân sahibi olmamışlardır. Ebeveynlerin çocuklarını sosyal medya mecralarında paylaşmanın altında iyi niyetli motivasyonlar olsa da bunun bir hak ihlali olabileceği konusunu da düşünmek gerekir belki de.

Dünya Çocuklarının Durumu 2017 çalıştaylarına katılan çocuk ve gençlerin dile getirdikleri...

"Facebook' a bir resim koydum ve beni çok panikleyen bir yorum aldım."

ERKEK, 14, SENEGAL

"Annem benim iznim olmadan resmimi paylaştığında sinirleniyorum."

KIZ, 15, PARAGUAY

"Özel yaşamıma kimsenin girmemesi konusunda dikkatliyim."

KIZ, 17, BREZİLYA

"Özel yaşamımı korumaya özen gösteriyorum, paylaştıklarımı, resimlerimi ve durumumu herkesin görmemesini sağlıyorum."

ERKEK, 15, GUATEMALA

"Hesabımın ele geçirilip birilerinin benim adıma kötü şeyler koymasından kaygı duyuyorum."

KIZ, 16, BURUNDI

Psk. Melike Lâl USTALAR

Referanslar

- Dursun, C. (2019). Ebeveynlerin çocuklarını sosyal medyada teşhiri: Çocuk hakları bağlamında bir değerlendirme. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(8), 195-208.
- Güçlü, S. (2016). Çocukluk ve çocukluğun sosyolojisi bağlamında çocuk hakları. *Sosyoloji Dergisi*, 1, 1-22.
- Steinberg, S. B. (2017). Sharenting: Children's privacy in the age of social media. *Emory Law Journal*, 66(4), 839-884.
- UNICEF (2017). Dijital bir dünyada çocuklar. New York.

Aynı Cinsiyete Sahip Ebeveynler

Toplumun cinsiyet rollerinin üzerindeki beklentisi ve inançları ile bireylerin davranışlarına ve tutumlarına yön vermeye çalışan ilk kurumdur. Topluma göre biyolojik olarak ikili cinsiyet sisteminin bulunduğu, bunlardan kadın, “anne olmak, ev işleri veya ev hanımı” iken erkek ise baba olmak, çalışıp para kazanan heteronormatif rollerdir. Toplum ebeveynlik ve aileye, gerekli roller ve sorumluluklar yükler, çiftleri ve aileleri sosyal katılıma yönlendirir. Toplumun beklentileri üzerine şekillenen ve yapılandırılan

aile, evli ve çocuklu iki zat cinsiyetten oluşan bir kavram iken, çağdaş toplumda bulunan ailelerin çoğunluğunu temsil etmemektedir. Buna örnek olarak İtalya'nın Roma, Milano ve Turin şehirlerinde bulunan reklam panolarında “iki erkek annelik, iki kadın da babalık yapamaz” sloganını verebiliriz (Romanelli, 2018). Aynı cinsiyetten oluşan ebeveynli aileler hakkında artan farkındalık, birçok ön yargıyı da örnekteki gibi beraberinde getirmiştir. Örneğin bir araştırmada aynı cinsiyetteki ebeveynlere karşı tutum ölçülürken, ön yargıların arkasında yatan sebebin toplumun cinsiyet üzerinde yarattığı normların olduğu bulunmuştur (Webb, Chonody ve Kavanaugh, 2016). Bu normlardan birincisi, aynı cinsiyetten ebeveynliğin çocukların gelişimi üzerinde doğrudan olumsuz bir etkisi olduğuna dair geleneksel ve muhafazakar inançları yansıtan bireysel karşıtlık; örneğin, “çocuklar gey olmaları için ebeveynlerinden etkilenecektir.” İkincisi, normatif karşıtlık, aynı cinsiyetten ebeveynlerin cinsel yöneliminin çocuklarının sosyal uyumu üzerindeki olumsuz etkilerine ilişkin dolaylı, nispeten modern inançları içerir. Bu inançları göz önünde bulundurduğumuzda, aynı cinsiyete sahip ebeveynler (gey veya lezbiyen) ile heteroseksüel ebeveynler arasında çocukların gelişimi açısından gelin bir karşılaştırma yapalım.¹

Hiçbir Fark Yok

Dünyaya gözlerini açmış bir bebeğin henüz cinsel kimliği hakkında bir fikri oluşmamış, beslenmek, sıcak tutulmak, temiz olmak, görülmek veya konuşulmak gibi temel ihtiyaçları vardır. Bebeğin temel ihtiyaçlarını da “birincil bakım veren” anneanne, baba veya dede karşılayacaktır. Toplumumuzda sorun şudur ki birincil bakım veren denildiğinde akla ilk gelen rol annedir. Ancak, birincil bakım veren bireyin cinsel yönelimi ile çocukların gelişimi arasında bir ilişki kurmak pek sağlıklı olmayacaktır. Bu bağlamda araştırmalar, heteroseksüel ve heteroseksüel olmayan ebeveynler arasında çocukları ile olan ilişki kalitesine odaklanmıştır.

¹Bireylerde “aynı cinsiyete sahip ebeveynler” kavramını kullanırken “gey” veya “lezbiyen” ebeveynlere atıfta bulunuluyor. Ancak kendini “Natrans” veya “ikili cinsiyet sisteminin dışında (non-binary)” olarak tanımlayan ebeveynleri de unutmamak gerekir.

Örneğin Crowl ve arkadaşlarının yaptığı meta-analiz bulgularına göre (2008), heteroseksüel olmayan ebeveynlerin heteroseksüel olanlara kıyasla daha iyi ilişkiler kurduğu bulunmuştur. Ayrıca, ebeveyn olmanın ardında bir desteğin görülmesi ve aynı cinsiyete sahip ebeveynlerin varlığını sayan kurumların olması, ebeveynlerin zihin sağlığını da etkileyecektir. Bu durum da ebeveyn ve çocuk ilişkisine katkıda bulunacaktır. Örneğin, herhangi bir yasal zorlukla karşılaşan aynı cinsiyete sahip ebeveynlerle yapılan görüşmelerde, araştırmacılar tarafından depresif ve anksiyete semptomlarının daha fazla olduğunu vurgulanmıştır (Goldberg ve Smith, 2011). Bu da ebeveyn ve çocuk ilişkisini etkileyebilir ve çocukların toplumda etiketlenme olasılığını arttırabilecektir. Ayrıca çocukların ergenlik dönemine geldiğinde benlik saygısı açısından, ebeveynin heteroseksüel ya da homoseksüel olsun veya olmasın, hiçbir fark bulunmamıştır (Ball, 2013). Ayrıca, bireyin cinsel yönelimi ne olursa olsun, çocukların cinsel yönelimini etkilemediğine dair bulgular da bulunmaktadır (Bos ve Sandfort, 2010). Ayrıca, aynı cinsiyete sahip ebeveynlerin çocukları, ebeveynlerine sağlıklı bağlanma geliştirdikleri bulunmuştur (Bennett, 2003).

Tüm bunların ışığında, aynı cinsiyete sahip ebeveynlerin çocukları, ebeveynlerin cinsel yönelimlerinden etkilenmedikleri ve ebeveynleri ile sağlıklı ilişkiler kurduklarını söyleyebiliriz. Toplumun şekillenmesi aileden başlar. Aile içindeki bireyleri sosyal veya psikolojik olarak, cinsel yönelimine olursa olsun ötekileştirmeden ve etiketlemeden destekleyebiliriz ki sağlıklı bir toplumda yaşayabilelim.

Psk. Asrın Yenihayat

Referanslar

- Ball, C. A. (2013). Social science studies and the children of lesbians and gay men: The rational basis perspective. *William & Mary Bill of Rights Journal*, 21, 691–764.
- Bennett, S. (2003) Perceptions of attachment bond hierarchies within lesbian adoptive families. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 20, 159-173.
- Bos, H., & Sandfort, T. G. M. (2010). Children's gender identity in lesbian and heterosexual two-parent families. *Sex Roles*, 62, 114–126.
- Crowl, A. L., Ahn, S., ve Baker, J. (2008). A metaanalysis of developmental outcomes for children of same-sex and heterosexual parents. *Journal of LGBT Family Studies*, 4, 385 – 407.
- Goldberg, A. E., ve Smith, J. Z. (2011). Stigma, social context, and mental health: Lesbian and gay couples across the transition to adoptive parenthood. *Journal of Counseling Psychology*, 58(1), 139–150.
- Romanelli, E. (October, 17 2018). Manifesto ProVita: “Due Uomini non fanno una madre”. Perché l'Italia ha paura dei padri gay. *Il Fatto Quotidiano*.
- Webb, S. N., Chonody, J. M., ve Kavanagh, P. S. (2016). Attitudes toward same-sex parenting: An effect of gender. *Journal of Homosexuality*, 64(11), 1583–1595. <https://doi.org/10.1080/00918369.2016.1247540>

Çalışan Anne-Babalar

Ataerkil bir toplumda, heteroseksüel çiftlerin oluşturduğu ailede çalışan ve evin geçimini sağlayan baba, evin düzeninden ve diğer tüm işlerden de sorumlu olan kişi ise annedir. Annenin sorumluluğunu üstlendiği (ya da üstlenildiği) işlerden en büyük kısmı da ailenin çocuğunun bütün bakımınıdır. Hal böyleyken bu düzende, aile ile ilgili psikolojik veya sosyolojik kuramlar oluşturulurken bu toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden oluşturulmuştur. Toplumsal cinsiyet eşitliği, feministlik hareketleri gibi yeni dünya düzeninde yeni akımlar bu dinamikleri de değiştirmiştir. Artık kadınlar sadece anne rolünde değil çalışan, meslek sahibi ve toplumda statü sahibi bir role geçmişlerdir. Ebeveynlik ve aile alanındaki araştırmalarda çalışan baba çocuğun gelişimiyle ilgili anahtar faktörken, şimdi ise çalışan anne babaların çocukların gelişimindeki rolleri konuşulmaktadır. Tabii günümüzde bile özellikle psikoloji alanında bilinen önemli isimler bu ataerkil toplum düşüncesinden ve toplumun yüklediği cinsiyet rollerden uzaklaşmadan araştırmalarını sürdürmekte ve kitaplar yazmaktadır. Literatüre baktığımızda ise “çalışan anne babaların çocukların gelişiminde nasıl bir faktörü var” sorusu yerine çalışan annelerin çocuklarının gelişimi hakkında tartışmalara birçok makalede daha çok rastlanıyor. Bu durumda her ne kadar kadınlar çalışma hayatında var olsalar da çocuk sahibi olmaya karar verildiğinde ise çalışma durumundan fedakârlık yapan tek ebeveyn de anne oluyor. Bebeğin dünyaya ilk geldiğinde bütün birincil ihtiyaçlarının annesi tarafından karşılanması büyük bir etken olsa da, babaların ilerleyen zamanlarda hem anneye hem de çocuğun gelişimine katkıda bulunması önemli bir faktör.

Bir araştırmaya göre geçmişten günümüze işte geçirilen vaktin artmasıyla, çalışan ebeveynler çocuklarıyla az vakit geçirmekten şikayetçiler (Galinsky ve ark., 2011). Bir diğer yandan, birlikte geçirdikleri vakit azaldığı için de bu zamanlarda aceleci hissettiklerini de rapor ediyorlar (Bianchi ve ark., 2006). Ancak yine toplumsal cinsiyet rollerinin kadına yüklediği sorumluluklar annelik haricinde evdeki sorumluluklar da olduğu için bireysel olarak daha çok etkilenen kadınlar oluyor (Gornick ve Meyers, 2003). Durum böyleyken de çalışan ve eğitim seviyesi yüksek olan kadınlar bir çocuk dünyaya getirirken daha fazla düşünüyorlar. Çünkü gün sonunda gerek toplumsal roller gerekse devlet politikalarındaki eksiklikler anneleri kariyer ve çocuk arasında bir seçime zorluyor.

Bir araştırmaya göre geçmişten günümüze işte geçirilen vaktin artmasıyla, çalışan ebeveynler çocuklarıyla az vakit geçirmekten şikayetçiler (Galinsky ve ark., 2011). Bir diğer yandan, birlikte geçirdikleri vakit azaldığı için de bu zamanlarda aceleci hissettiklerini de rapor ediyorlar (Bianchi ve ark., 2006). Ancak yine toplumsal cinsiyet rollerinin kadına yüklediği sorumluluklar annelik haricinde evdeki sorumluluklar da olduğu için bireysel olarak daha çok etkilenen kadınlar oluyor (Gornick ve Meyers, 2003). Durum böyleyken de çalışan ve eğitim seviyesi yüksek olan kadınlar bir çocuk dünyaya getirirken daha fazla düşünüyorlar. Çünkü gün sonunda gerek toplumsal roller gerekse devlet politikalarındaki eksiklikler anneleri kariyer ve çocuk arasında bir seçime zorluyor.

Bütün bunları düşündüğümüzde çalışan anne babaların çocuklarına bakım veren kişiler sadece anne babadan ibaret olmuyor. Yapılan araştırmalarda anne çalışmaya tekrar başladıktan sonra maddi imkanlara göre bakıcı veya büyük aile bireyleri (ör.: anneanne, babaanne) çocuğun bir diğer bakım veren konumunu alıyor (ör.: Kakıcı ve ark., 2007). Yani çocuklar büyürken sadece ebeveynlerinin etkisinde kalmıyor. Onu büyüten, bakım veren diğer kişiler de gelişiminde önemli roller üstleniyorlar. Buradan yola çıkarak, gerek bağlanma stilleri kuramında gerekse diğer ebeveyn-çocuk ilişkisini içeren kuramlarda yeni aile düzenini de hesaba katmak çok önemli.

Psk. Ebrar YILDIRIM

Referanslar

- Bianchi, S. M., Robinson, J. P., ve Milke, M. A. (2006). *The changing rhythms of American family life*. Russell Sage Foundation.
- Galinsky, E., Sakai, K., ve Wigton, T. (2011). Workplace flexibility: From research to action. *The Future of Children*, 21(2), 141–161. <https://doi.org/10.1353/foc.2011.0019>
- Gornick, J. C., ve Meyers, M. K. (2003). *Families that work: Policies for reconciling parenthood and employment*. Russell Sage Foundation.
- Kakıcı, H., Emeç, Y. D. D. H. ve Üçdoğruk, P. D. Ş. (2011). Türkiye’de Çalışan Kadınların Çocuk Bakım Tercihleri. *Istanbul University Econometrics and Statistics e-Journal*, 0 (5) , 20-40 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuekois/issue/8990/112086>

Dijital Ebeveyn

Ebeveynlik; çocuğu yetiştirmek, büyütmeekten ibaret değildir sadece. Çocuğa ihtiyacı olan sevgiyi, güveni verebilmek, onu koruyup kollayabilmektir. Çocuğu bilinçli, empati kurabilen, sevgiyi bilen, tanıyan bir bireye dönüştürmek, ihtiyacı olan bakımı, eğitimi verebilmek, büyük bir sorumluluktur. Her gün farklı durumlarda, farklı dönemlerde, gelişen, değişen dünya ile ebeveynlerin bu yolculuklarına yeni sorumluluklar eklenir. Faydalı bir çok yeniliğin, imkanın yanında birçok riski de beraberinde getiren bu düzen ile ebeveynlere bir sorumluluk daha düşer; çocukları dijital ortamın zararlarından koruyabilmek. Çocuklar, kendi kendilerine bir teknolojiyi nasıl kullanacaklarını ya da onlara uygun olup olmadığını anlayamazlar (Selwyn ve Odabaşı, 2017). Teknolojinin artmasıyla çocuklar, risklerin farkında olamadıkları bu çağda oldukça savunmasız olabilir ve birçok problem ile karşı karşıya kalabilirler. Siber zorbalığa maruz kalmaları, siber zorbalık yapmaları veya çocuklara göre uygunsuz gösterilebilecek içeriklerle karşı karşıya kalmaları dışında yalnızlık internetin, teknolojinin yanlış kullanılmasından dolayı çocukların karşı karşıya kalabilecekleri olumsuzluklardandır. Ekran bağımlılığı, uyku bozuklukları, görme ve öğrenme bozuklukları, dikkat eksiklikleri, yeme bozuklukları, akademik başarıda azalma, okuldan aileden, sosyal hayattan yabancılaşıma, aile içi ilişkilerin azalması, iletişim becerilerinde sorunlar yaşama, öfke-şiddet sorunları, saldırganlık, kaygı durumları gibi durumlar teknolojinin çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri olarak sayılabilir (Zeybekoğlu Akbaş ve Dursun, 2020).

Teknolojinin artması ve dijitalleşme ile belki de en çok etkilenen ailedir. Ebeveynlik kavramı da dijitalleşen dünyanın kaçınılmaz değişimi gibi değişikliklere uğramış, aynı zamanda çocukları koruyup kollamak ile görevli olan ailelere yeni yeni roller eklemiştir. Çağın gereksinimlerine göre de ebeveynler, dijital ebeveynliğe doğru geçiş yapmaktadır. Yurdakul ve diğerlerine (2013) göre dijital ebeveynlik, dijital dünyanın getirilerine, hızla gelişen yeniliklere uyum sağlayabilen, teknolojik aletlerin kullanımına hakim, yeniliklerin farkında olan, çocuklarını bu dijital ortamdaki risklere karşı koruyabildiği gibi ona diji-

tal dünyada da saygılı olmayı öğretebilen kişilerdir. Yani yalnızca çocukları korumak adına bilgisayar, telefon gibi teknolojik aletleri çocukların ellerinden almak, sınırlandırmak değildir. Çoğu aile sanal dünyanın tehlikelerinin farkında değildir. Ebeveynler, çocukların psikolojik, sosyal ve fiziksel iyi oluşlarından dijital ortamda da sorumludur. Bu nedenle de teknolojinin verimli ve güvenli şekilde kullanımı ile ilgili bilinçlenmeleri ve yine çocuklarına bu güvenli alanı vermeleri beklenir.

Dijital ebeveynlikle birçok rol eklenir ebeveynlere. Mesela dijital okuryazar olmaları yani teknolojiyi amacına uygun olarak kullanabilmeleri ve yeterli bilgiye sahip olmaları beklenir. Valcke ve arkadaşları (2010), gelişmekteki ülkelerde evde vakit geçirmek için yapılan etkinliklerin başında internet kullanımının geldiğini söylerler. O yüzden de ebeveynler çocuklarının internette ne yaptığını bilmeli ve onlar için uygun olup olma-

yan içeriklerin farkında olmalıdırlar. Kısıtlanan teknolojik aletler hiçbir zaman ekran bağımlılığını önlemek veya çocukları ucu bucağı olmayan bu dijital dünyadan korumak anlamına gelmez. Kullanıma getirilen saat kısıtlaması ve uygun olup olmayan içeriklerin anlatılması ile problemleri kullanım bir nebze önenebilir. Yurdakul ve arkadaşları (2013), dijital ebeveynlerin, dijital yeniliklerin ilgiyle takibini yapmalarını ve bu yeniliklerin farkında, olumlu veya olumsuz yönlerinin bilincinde bireyler olmaları gerektiğini söylerler. Çocuklara dijital dünyada da içeriklere saygılı olmayı öğretmek aynı zamanda saygılı olarak, onlara rol model olmak oldukça önemlidir.

Çocuklar en çok ebeveynlerini örnek alırlar, onlar ile öğrenirler bir bütün olmayı. Ebeveynler de çocuğun fiziksel ve psikolojik açıdan sağlıklı bir birey olması için çabalar. Ancak normal hayat dışında, hızla dijitalleşen bu dünyada onların iyi oluşlarını dijital ortamda da gözetmek gerekir. Prensky (2001), günümüzde içine doğdukları bu teknolojinin içinde çocuklar, dijital yerliler; aileler yani önceki nesil ise dijital göçmenlerdir, der. Bu nedenle çocukların içine doğduğu bu dijital dünyada ebeveynlerin biraz yeniliğe açık, biraz saygılı, biraz da teknolojinin farkına varıp kullanabilmeleri oldukça önemlidir. Ve unutulmamalıdır ki, çocuklar her zaman hata yapar. Her zaman yanlış yapar, hele ki ucu bucağı olmayan teknolojiler bu kadar elimizin altındayken. Önemli olan olumsuzlukların en aza indirilebilmesi ve ebeveynler olarak çocuklara sanal dünyada da güvenli ortamı sağlayabilmektir.

Psk. Yağmur KARACA

Referanslar

- Prensky, M. (2001). Digital Natives, digital immigrants part 1. *On The Horizon*, 9(5), 1-6. <https://doi.org/10.1108/10748120110424816>
- Selwyn N. ve Odabaşı H. F. (2017). Çocuklar ve gençlerin dijital yaşamla mücadeleleri, H. F. Odabaşı (Editör), *Dijital Yaşamda Çocuk*. Ankara. Pegem Akademi.
- Valcke, M., Bonte, S., DeWever, B. ve Rots, I. (2010). Internet parenting styles and the impact on internet use of Primary School Children. *Computers & Education* . 55 (2), 454-464.
- Yurdakul, I. K., Dönmez, O., Yaman, F., ve Odabaşı, H. F. (2013). Dijital ebeveynlik ve değişen roller. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12(4), 883-896.
- Zeybekoğlu Akbaş, Ö. ve Dursun, C. (2020). Teknolojinin aileye etkisi: Değişen ailenin dijital ebeveyn ve çocukları. *Turkish Studies - Social*, 15(4), 2245-2265. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.43395>

Bebek ve Çocukların Dil Öğrenimi ve Gelişimlerine Nasıl Katkıda Bulunabiliriz?

Lenneberg'e (1967) göre dil gelişiminde, iki yaş ile ergenlik arasında geçirilen zaman, dilin edinilmesi açısından oldukça önemlidir. Fakat yıllar geçtikçe yapılan araştırmalar gösterdi ki dil gelişiminde eğer bir kritik dönem tanımlanacaksa buna yaşamın ilk iki yılı da dahil edilmeli. Kritik dönem hipotezine göre canlıların bir takım beceri ya da kazanımları edinebilmeleri için yaşam yıllarında bazı zaman aralıkları oldukça önemlidir (Hoff, 2013). Bu zaman aralıkları içerisinde mevzu bahis yetenek ya da beceri optimum seviyede iyi bir şekilde öğrenilir ve eğer bu dönem atlanırsa o beceri ya da kazanımın edinilmesi güçleşir. Ben de bu yazımda iki başlık halinde be-

bek ve çocukların dil gelişimine dair bazı tavsiyelerde bulunmaya çalışıp ilgi çekici faydalı bilgiler vermeye uğraşacağım. Dil gelişimi ve öğreniminde dijital kanalların fazlalaşması sonucunda ortaya çıkabilecek kafa karışıklığının önüne geçebilecek bilgiler sunarken bir yandan da bu kanalların farkındalığı yüksek bir biçimde kullanıldığında ne kadar faydalı olabileceklerine işaret etme düşüncesindeyim. İlk başlığın altında ikinci bir dile erken yaşta maruz kalmanın etkisinden bahsettikten sonra ikinci başlığın altında gerek ana dilin gerekse de ikinci bir dilin edinilmesine dair yol gösterici argümanlar getirmeye çalışacağım.

İkinci Dil Öğrenimine Erken Yaşın Etkisi

İkinci dil öğreniminde en öne çıkan teori erken yaşta dile maruz kalma etkisi teorisidir. Bu teoriye göre herhangi bir dile ne kadar erken yaşta maruz kalınmaya başlanırsa en nihayetinde o kadar öğrenme başarısına ulaşılabileceği düşünülmektedir (Hoff, 2013). Çünkü o dile ve aksanına ait dudak, dil ve ağız hareketleri gibi motor beceriler erken yaşlarda adaptasyonu başlatabilmektedir. Yeni doğanların beyinlerindeki nöronlarda dahi maruz kalınan dilin ses yapısına göre uyum sağlama ve buna göre değişiklik gösterme gözlemlenmiştir (Hoff, 2013). Bir çalışmada ise ikinci bir dili öğrenmeye erken başlayanların konuşmaları ile daha sonra öğrenmeye başlayanların konuşmaları dinleyicilere kişinin ana dili gibi konuşması bakımından puanlatılmıştır. Beklenildiği üzere daha erken başlayanların konuşmaları çok daha ana dil gibi bulunmuştur (Abrahamsson ve Hyltenstam, 2009). Örneğin, 12-17 yaş arasında ikinci bir dili öğrenmeye başlayanların puan ortalaması 10 üzerinden 5'e yakınken, 1-5 yaş arasında başlayanların puan ortalaması 8.5'e yakındır. Ancak bu demek değildir ki bazı zaman aralıklarını kaçırsak ikinci bir dil öğrenemeyiz ya da ikinci bir dil öğreniminde yaş ile birlikte doğrusal bir şekilde azalan yatkınlığımız var. Somutlaştıracak olursak bir çalışmada 12-15 yaş aralığının ikinci bir dil öğrenilmeye başlanılan ilk bir yıl içerisinde hem yetişkinlere göre hem de kendilerinden daha küçüklerle göre daha fazla gelişim kaydettikleri bulunmuştur (Snow ve Hoefnagel-Höhle, 1978). Burada, bu hızlı öğrenmenin öğrenilmeye başlanılan ilk yıl için geçerli olduğunu not etmek gerekir. Bu durum, farklı koşul ve zamanlarda farklılaşan kritik dönemlerin de ortaya çıkabileceğini gösteriyor sadece. Ancak erken yaşta maruz kalma etkisi tabii ki çok daha baskın bir şekilde geçerliliğini koruyor. Örneğin üç yaşından sonra çocukların ikinci dil öğreniminde, ikinci dili ana dilini kullanarak öğrenme eğiliminde oldukları ve bu durumun ikinci dili edinmeyi güçleştirdiği ortaya konmaktadır (Snedeker, Geren, ve Shafto, 2012). Muhtemelen daha sonraki yaşlardaki ergenler ve yetişkinler dil öğreniminde genel öğrenme mekanizmalarını kullandıkları için daha başarısız sonuçlarla karşılaşabiliyor olabilirler. Daha erken yaşlarda dile maruz kalan bebek ve çocuklar ise dili daha otomatik ve doğal yollarla edinebilmektedirler.

Sosyal Etkileşim Yoluyla Dil Öğrenme

Bebek ve çocukların dili edinmeleri ve öğrenmeleriyle ilgili bir diğer önemli faktör dilin iletişimsel fonksiyonudur. Tıpkı yetişkinler gibi bebekler ve çocuklar da onun belki en çok iletişime yarayan yönüyle ilgilenmektedirler. Öyle ki bebek ve çocukların, dil onlara iletişimsel bir bağlamda sunulduğunda ona daha çok dikkat kesildikleri, sunulan bilgiyi daha iyi anladıkları ve dil öğreniminde daha verimli ilerledikleri gösterilmektedir. Örneğin bir çalışmada, Amerikalı bebekler Mandarin diline iki şekilde maruz bırakıldılar: Bir grup bebeğin her birine yüz yüze bir şekilde ona hitap ederek Mandarin dilinde 4-5 hafta boyunca kitap okundu, diğer gruba ise aynı kitap video kaydı üzerinden okundu.

Sonrasında doğrudan bir şekilde Mandarin diline maruz kalan grubun, Mandarin dilinin özelliklerine verdikleri tepkiler ölçüldüğünde bu grupta tecrübe etkisi üzerinden farklılaşmalar gözlemlenirken, video üzerinden okunan grupta herhangi bir tecrübe etkisi bulunmadı (Kuhl, 2007). Bir diğer çalışmada ise Hollandaca ana dili olan çocukların düzenli olarak Almanca televizyon izlemeleri neticesinde Almanca'da herhangi bir ilerleme kaydetmedikleri gösterilmektedir (Snow vd., 1976). Bu açıdan, dil öğrenmek veya dil gelişimini pekiştirmek için seçilecek materyallerde kriter olarak bize, karşılıklı iletişim kurmaya motive edecek bir bağlam sağlamasına dikkat etmek önem arz ediyor. Yani biz dili öyle koşullarda öğrenmeye ve ona öyle durumlarda maruz kalmaya çalışmalıyız ki o durum ve koşullar bizi dili kullanmaya yani onun aracılığıyla iletişime geçmeye motive etsin. Bir diğer çalışma yine yukarıda altını çizmeye çalıştığım noktalara ışık tutuyor. İki yaşındaki çocuklar dört farklı koşulda yeni kelimelere, öğrenmek amaçlı maruz bırakılıyor: Bir yetişkinle etkileşime geçerek öğrenmeyle, bir yetişkinin video üzerinden kelimeleri öğretmesiyle, videoda bir yetişkinin diğer bir yetişkine kelimeleri öğretmesini izleyerek ya da doğrudan aynı ortamda bir yetişkinin bir yetişkine kelimeleri öğretmesini izleyerek. Herhangi bir etkileşim olmadan videodaki bir yetişkinin doğrudan kelimeleri çocuklara öğretmeye çalışması koşulu hariç bütün koşullarda çocukların yeni kelimelere yönelik bir gelişim kaydettikleri gözlemleniyor (O'Doherty vd., 2011). Bir diğer çalışmada ise video ya da DVD izlenen saat miktarı ile bebeklerin dil gelişimi arasında negatif bir ilişkinin olduğu gözlemlenmektedir (Zimmerman, Christakis, & Meltzoff, 2007). Hoff (2013) ise bu durumun muhtemelen video izlenen her bir saatin insan etkileşimine ayrılacak zamanı kısıtladığı üzerinden gerçekleşebileceğini vurgulamaktadır.

Sonuç ve Sonrası

İnternet ve dijital kanalların sağladığı imkanları düşündüğümüzde, dil gelişimi için eğitim materyallerini ya da destekleyici içerikleri yukarıdaki bulgu ve argümanların üzerinden seçmenin oldukça faydalı olacağını düşünüyorum. Seçeceğimiz kanal ve içeriklerde insan etkileşimine yer verilmesi oldukça öncelikli görünmektedir. Öyle ki dil gelişiminde ya da öğreniminde bebeğin ya da çocuğun iletişime geçme ihtiyacının ortaya çıkarılması gerekmekte ve buna yönelik bir motivasyon oluşturulmalıdır. Başka bir ifadeyle çocuk ya da bebek, seçilecek programda, karşılık vermesini gerektirecek durumlarda bırakılıp dil becerisini kullanarak iletişime geçebilmelidir. Diğer yandan ise bu yazımda tüm bu uğraşların erkenden başlaması gerektiğini vurgulamaya çalıştım: Çocukların ya da bebeklerin, ikinci bir dile maruz kalmaları ne kadar erken yaşta başlarsa o kadar dil gelişimine yatkınlık kazanabileceklerine yönelik argümanlar sundum. Yukarıda sadece seçilecek kanal, yöntem veya içeriklere yönelik bazı iç görü oluşturacak bilgiler sunmaya çalıştım. Eğer mümkün olursa gelecek yazılarımda, hem günlük yaşamdaki ebeveyn ile bebek-çocuk ilişkisinin dil gelişimine katkısı üzerine yazmak hem de yukarıdaki konularda daha da derinleşmek niyetindeyim.

Psk. Mustafa YILDIZ

Referanslar

- Abrahamsson, N., ve Hyttenstam, K. (2009). Age of onset and nativelikeness in a second language: Lis- tener perception versus linguistic scrutiny. *Language Learning*, 59, 249–305.
- Hoff, E. (2013). *Language development*. Cengage Learning.
- Kuhl, P. K. (2007). Is speech learning 'gated' by the social brain? *Developmental Science*, 10, 110–120.
- Lenneberg, E. H. (1967). *Biological foundations of language*. New York: Wiley.
- O'Doherty, K., Troseth, G. L., Goldenberg, E., Akhtar, N., Shimpi, P. M., ve Saylor, M. M. (2011). Third- party social interaction and word learning from video. *Child Development*, 82, 902–915.
- Snedeker, J., Green, J., ve Shafto, C. (2012). Disentangling the effects of cognitive development and lin- guistic expertise: A longitudinal study of the acquisition of English in internationally-adopted children. *Cognitive Psychology*, 65, 39–76.
- Snow, C. E., Arlman-Rupp, A., Hassing, Y., Jobse, J., Joosten, J. ve Vorster, J. (1976). Mothers' speech in three so- cial classes. *Journal of Psycholinguistic Research*, 5, 1–20.
- Snow, C. E., ve Hoefnagel-Höhle, M. (1978). The critical period for language acquisition: Evidence from second lan- guage learning. *Child Development*, 49, 1114–1128.
- Zimmerman, F. J., Christakis, D. A., ve Meltzoff, A. N. (2007). Associations between media viewing and language development in children under age 2 years. *Journal of Pediatrics*, 151, 364–368.

PUAM Aile Çalışmaları Birimi

Çırağan Cd., Osmanpaşa Mektebi
Sk., No:4-6 34353 Beşiktaş/İstanbul

PUAM Aile Çalışmaları Birimi olarak ailenin temel alındığı araştırmalar ve toplum yararına uygulamalar yürütmekteyiz. Bireysel zorluklara yol açan ve sosyal yaşamda da sıklıkla kendini gösteren problemlerin, çocukluk dönemi aile yaşantılarından etkilendiği görülmektedir. PUAM Aile Çalışmaları Birimi olarak amacımız, aile bireylerinin bireysel, çift ve grup olarak psiko-sosyal gelişimi ve iyi oluşu için bireyleri bilinçlendirmek ve farkındalıklarının gelişmesini sağlamaktır. Bu yolda ebeveynlik tutumunun önemine vurgu yapmayı, böylece uzun vadede psikolojik olarak daha sağlıklı bir toplum inşa edilmesine katkı sağlamayı hedeflemekteyiz.

İletişim

puam.aile@rc.bau.edu.tr

Kapak Çizeri:

Melissa Nur GÜN: mng_2098@hotmail.com